

SEKS İŞÇİLERİ

Tahakküm Stratejileri / Direniş Taktikleri

Yeliz Kendir Gök

Bu kitabın yayın hakkı PHOENIX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SEKS İŞÇİLERİ

Tahakküm Stratejileri / Direniş Taktikleri

Yeliz Kendir Gök

Editör: Fatma Gedikođlu

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

© Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Eylül 2023, Ankara

ISBN: 978-605-7789-41-9

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı:

Repro Bir Matbaacılık Kağ. Rekl. Tasarım Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 47381

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514. Cad.

No: 23-25 Yenimahalle/ANKARA

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

www.siyasalkitap.com

SEKS İŞÇİLERİ

Tahakküm Stratejileri / Direniş Taktikleri

TEŞEKKÜR VE İTHAF

Etnografik saha çalışmasına başlamadan önce oldukça emin olduğum bir nokta vardı: “Bu, kadınların seslerinin duyurulabilmesine olanak sağlayan bir çalışma olacak”. Her ne kadar görüşeceğim kadınların hayatlarını, şimdiye kadar neler biriktirdiklerini ve “ses”i oluşturacak olguları merak etmenin uzamlarına saha öncesinde belirli soruları iliştiirmiş olsam da yolda başıma gelenler yeni soruları merakla sevk ediyor; kadınlarla görüşmelerde can alıcı soruların doğmasına alan açan deneyimler, yaşam öyküleri, dertler ve kahkahalar paylaşılyordu. Tam da bu nedenle, her şeyden önce bu çalışmanın sesi olmaktan öte çok daha fazlası olan Ugandalı kadın seks işçisi arkadaşlarıma, onlara seslendiğim şekliyle “Sister” (her bir kız kardeşime) zamanlarını ve deneyimlerini benimle paylaştıkları için minnettar olduğumu dile getirerek başlamak istiyorum.

Kız kardeşlerimle temas kurmamda ve kurduktan sonra tanışma fırsatına sahip olduğum bütün Ugandalılara, bana ayırdıkları zaman, gösterdikleri sabır ve hoşgörü için ne kadar teşekkür etsem az kalır. İsimlerini yazabilme şansım olsaydı hiç üşenmeden tek tek yazmaktan onur duyardım. Her birinin bir şekilde izini taşıyan bu tez, kuşkusuz onlar sayesinde bir bütünlüğe sahiptir. Öte yandan, uzun bir süreci barındıran bu doktora tezinin insanın bunca zamanı harcamasını anlamlı kılan kuşkusuz hayatlarını benimle paylaşan, seslerine tanıklık ettiğim, göz göze sohbet ettiğim Ugandalı kadınlardı.

Bu tezin teorik zeminini oluşturan James C. Scott, Tahakküm ve Direniş Sanatları adlı eserinde, teorisini inşa ederken

farklı etkileşim türleri ile yüzleştiğini ve deneyimleri arasında “alay edilme, alay konusu haline gelme”nin de yer aldığını not düşüyor (2018: 12). Teorisinden faydalandığım, fikirlerinin gölgesinde gezindiğim kişi ile benzer deneyimleri paylaştığımı itiraf etmeli, bu deneyimi olanaklı kılanlara çalışmam üzerindeki olumlu, geliştirici, hırslandırıcı etkisi nedeniyle teşekkür etmeliyim. Alay konusu haline gelirken, “*Eee nasıl ulaşacaksın ki?; Başka konu bulamadın mı?; Sıkıntılı mesele!; Başka konu bulsaydın, sonuçta en iyi tez bitmiş tezdin.; Kaç paraymış?; Sende bilgileri var mı lazım olursa.; AIDS’li filan var mıydı?; Sen şeyleri çalıştıyordun değil mi nasıl gidiyor?*” gibi cümleleriyle kâh arkadaşlığımızın sınırlarını kâh akademik hiyerarşinin bir araştırma görevlisi üzerindeki baskısını sorgulatan, zaman zaman mansplaining’i (erbilmişliği) deneyimleten eril söylemlerin bu çalışmayı daha sıkı bir şekilde işleme, daha çok çalışmamdaki payı oldukça büyük. Herkesin merak ettiğini, ama herkesin damgalanmış olanla olan ilişkisini yumuşatmama arzusunu oldukça iyi anlıyorum. Dolayısıyla, bir teşekkür bölümünde serzenişe denk gelinmesi alışılğeldik bir durum olmasa da toplumsal bir gerçeklik sunması anlamında gerekli ve belki de faydalı bir hamledir. Bu nedenle, her bir eril tahakküme daha sıradan ama anlamlı bir teşekkür borçluyum.

Elbette, bugün bunları satırlara dököbilmek buz dağının görünen yüzünü oluşturuyor, çünkü, kadınların kendisine erişim tereyağından kıl çeker gibi olmadı, olması da beklenmiyordu. Damgalanmış mekânda da zaman zaman denk geldiğim bayağlaştırıcı, marjinalleştirici ve ötekileştirici söylemlere karşı erişim konusunda oldukça kıymetli bir yere sahip olan ve saha içerisinde karşılıklı güvenin inşasında kritik bir rol oynayan Tarlabası Dayanışma Derneği’ni, Tarlabası’nın “Mehmet Ağabey”ini, literatürdeki kavramsallaştırmasıyla kaynak kişi(ler) ve kişisel kavramsallaştırmada çok daha fazlası; “kolaylaştırıcısı” hatta oldukça etkili bir “destekçisi” olduğunu tartışmasız kabul ederek kendilerine teşekkürü bir

borç bilirim. Aksaray'da tanıştığım ama eski bir dostla yeniden karşılaşmış hissine büründüren; zamanını, enerjisini bana ve tezime ayırdığı ve en önemlisi elini hep omzumda hissettirdiği için Karen mahlasındaki Ugandalı kız kardeşimin dostluğu bu yolculuğun kuşkusuz en büyük hediyesi oldu. Nice yıllar omuz omuza dayanışma ile kalmak ümidiyle...

Doktoralarımıza başlama dönemlerimiz oldukça yakın olan ve süreç içerisinde dostluğumuzu bir okuma grubuyla taçlandırdığımız "All iz well" in nadide insanları Dilek Çelik Keskinoglu, Esra Eroğuz, Esra Altınova Telatar ve Fahrettin Gök olmasaydı, bu çalışmanın bazı bölümleri faydalı yorum ve değerlendirmelerden mahrum kalırdı. Bir yolculuk olarak adlandırdığım doktora çalışmamın bazı duraklarında durup dinlenirken sığındığımız romanlar, denemeler, öyküler, biyografiler ve onlara dair ilmek ilmek ördüğümüz analizler, sosyal bilimci olarak çalışmalarımızla kesişen yönlerini yakalamamızla sonuçlanıyordu. Feminist edebiyata dair okuma önerilerimden biri olan; Afrika edebiyatından, Zora Neale Hurston imzalı "Gözleri Tanrı'yı Seyrediyordu" eserini inceleyen tezimle ilişkilendirebileceğim satırlara erişimimi; tezime yansıtmanın konusunda beni yüreklendirmeleri, daha sonrasında ise "bundan da sana eklemek çıktı Yeliz" deyişleriyle her okuduğumuz eserde etkileşim keşfime destek olmaları bu sürecin en keyifli zamanlarını inşa ediyordu. Bu, her birimizin yolculuğundaki tatlı molaları daha da anlamlı kılıyordu. Desteklerini omuzumda hissettiğim All izz well'e karşı duygularım kelimelerle ifade edilebilir gibi görünmüyor.

Şüphesiz, aileme ve yazdıklarına göz gezdirmekten, övgüsü kadar yergisi ile de katkı sağlayan eşim Fahrettin'e; çağımız rasyonelliğinin tıkıştırıldığı mükemmel annelikten ziyade olabildiğim kadarıyla anneliğimin her anından keyif alan ve bulduğum her fırsatta zamanımı ona ayırmaktan kaçınmadığım kızım Özgür Mavi'ye tüm bu süreçteki eşlikleri için müteşekkirim.

Çalışma disiplinime olan güveni, inancı ile desteğini benden esirgemeyen, sahanın ilk aşamalarında kendisini arayıp “hocam, network’ü genişletiyorum, sanırım daha yakını” şeklindeki heyecanımı beni bunun için mi aradın demek yerine coşkuyla karşılayan, elini hep omzumda hissettiğim kahkahası bol, oldukça kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Nilay Çabuk Kaya’ya sonsuz teşekkür ederim. Yollarımızın ilk kesiştiği, yüksek lisans eğitimine başladığım 2011’deki “Merhaba”sındaki sıcaklığı, MEB bursuyla yurt dışında (SOAS, University of London) yüksek lisans eğitimimi tamamlayıp döndüğüm ve doktora sınavında yeniden Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi koridorlarında karşılaştığımızda yeniden hissettiğim değerli hocamla aramızdaki ilişkinin hiçbir zaman keskin bir hiyerarşiyi barındırmamış olması, bana sunmuş olduğu özgürlük alanları bu tezin özgünlüğünde başat rol oynamaktadır. Tez izleme komitesinde yer alarak bu özgünlüğe katkı sağlayan, yönlendirici fikirleriyle ışık tutan Prof. Dr. Aylin Görgün Baran ve Doç. Dr. Haktan Ural’a ve değerli tez jüri üyeleri Prof. Dr. Fatma Umut Beşpınar ve Prof. Dr. Feryal Turan’a kıymetli görüşleri ve emekleri için çok teşekkür ederim.

Son olarak ise, Foucault’ya atıfla “Beni motive eden şey gelince, çok basit; bu merakı... kişinin bilmesi gereken şeyi özümsemeye çalışan merak değil, insanın kendini özgürleştirmesini sağlayan merak... Halihazırda bilineni meşrulaştırmak yerine, farklı düşünmenin nasıl ve ne ölçüde mümkün olabileceğini bilme çabası değilse, neyi içerir?” (1990: 8-9). Dolayısıyla, bu tezi ilmek ilmek işlemek benim için bir akademik başarıdan çok daha fazlasını ifade ediyor. Bitmiş olsun diye yazdığım bir satırı bile olmayan bu tezin hayatımdaki yeri uzun yıllar önce filizlenen heyecana; henüz 20’li yaşlarımda ilgisinin yanında seks işçilerine yönelik bir çalışmayı yapmanın neden gerekli olduğunu kendine soran bir öğrencinin, 30’lu yaşlarında gündelik hayatındaki aktivitelerinde bile

bir şekilde hep aklının bir köşesinde yer edinen mesele ile oldukça meşgul olmuş bir akademisyenin “yıpratılmış” akademi içerisinde tutunma çabasıdır. Ancak bu tez ile yolculuk sona ermiyor ya da erecekmiş gibi de görünmüyor. Nice yolculukların zihnimi kemirmesi temennisiyle...

Bu çalışma, “onlar” için olduğu kadar “onlar”
hakkında da.
Karen ve arkadaşlarına ithafen
Obumu (Dayanışma) ile...

İÇİNDEKİLER

I: GİRİŞ	1
Neden Seks İşçileri, Siyah Kadınlar, Göçmenler, İstanbul?.....	1
II: SEKS İŞÇİLERİNİN LİTERATÜRÜ OLUR MU?	37
Sahraaltı Afrika Üzerine Akademik İlgi	39
Kadınlar Bu İşin Neresinde?.....	43
Aktivizmden Akademiye: Fuhuş Olgusu Üzerine	50
Seks Savaşları.....	50
Abolisyonist (Kölelik Karşıtı) /Radikal Feminist Görüş	52
Özgürlük Söylemleri: Hak Savunucuları/Liberal Feminist Görüş.....	53
Seks Savaşlarından Irksal Ayrışmaya.....	55
“Kurtarılması Gereken Kadın” Etrafında Örgütlenme: Beyaz Retoriğin Tarihsel Yeniden Üretimi.....	55
Avrupa Merkezinden Irksallaştırılmış ve Cinselleştirilmiş Bir “Öteki”	59
Uganda’nın Ötekisi: Seks İşçileri	60
Türkiye’deki Feminist Ayrımlar.....	66
Yokluğun ve/ya Kısıtlılığın Kişisel Ancak Politik Kökenleri.....	66
Batı Referanslı Bir Ayrım.....	67
Kadınların Deneyimleri Merkezileşirken.....	70
Medyanın Pazarlanabilir Meselesi “Damga”	73
İkilikleri Aşma ya da Kutuplaşmanın Ötesine Geçme Girişimi	76

III: DİRENİŞ VE TEORİK DAYANAĞI	89
Kesişimsellik'ten Direniş'e: Sirke mi Şarap mı?	89
Direniş ve Direniş Çalışmaları Üzerine	96
James C. Scott'un Lensleriyle Direniş: Zayıfların Sıradan Silahları ..	99
Zayıfların Sıradan Silahları Olarak "Saman Alevleri"	105
Direnişin Kamusal ve Gizli Senaryoları.....	109
Kamusal Senaryo	109
Gizli Senaryo	111
Maskeler Dünyası ve "Ayıya Dayı Demek".....	113
Yanlı Bilinç ve Hegemonyanın Reddi.....	114
IV: SAHA: TARLABAŞI'NDAN AKSARAY A.....	117
Saha Çalışmasının Evreleri: Tarlabası'ndan Aksaray'a	117
Yönteme Dair	118
Saha Çalışmasının 1. Evresi: Bu Feminist Bir Doktora Tezi (mi?) ..	124
"Erişim" in Düşündürdükleri	124
Eşliğin Gerekçelendirilmesi: Dışarıdan-İçeriden Yeniden Üretilen "Tekinsizlik"	128
Kadın Araştırmacının "Makbul" Olanı.....	131
Ötekileştirilen Bir Araştırma Konusu	132
Literatürden Deneyime: Patriyarkal Pazarlık Aracılığıyla Eşliğin Analizi	135
Saha Çalışmasının 2. Evresi: Bu Hâlâ Feminist Bir Doktora Tezi. ..	136
Erişimi Dayanışma Aracılığıyla Örmek	139
Eşliğin Kadınlararasındalığa Etkisizliği.....	141
Eşitsizlikten Etkisizliğe: Patriyarkal Pazarlıktan	
Gizli Senaryolara Geçiş	143
Tarlabası'ndaki "Yeğenlik"ten, Aksaray'daki "Öğrencilik"e	144
Sessizlik'ten Yazı'ya.....	147
Dayanışmanın Farklı Formlarında Senaryoları İşe Koşma	149
V: UGANDA'DAN YA DA HETERO-PATRIYARKAL TAHAKKÜMÜN ÇEŞİTLİ YOLLARINDAN KAÇIŞ	153
Kim Bu Kadınlar?	153
Kadına Ne Olduğunu, Erkeğe Kim Olduğunu Söyleyen Hetero- Patriyarka Aracı Olarak Başlık Parası	161

Dünden Bugüne Taşınan Sömürge Mirasında Kadınlığa ve Erkekliğe Dair	171
---	-----

VI: TAHAKKÜM STRATEJİLERİ VE DİRENİŞ TAKTİLERİ: UGANDALI KADIN SEKS İŞÇİLERİNİN DENEYİMLERİ	183
Tahakküm Stratejileri	183
İrksallaştırılmış ve Cinselleştirilmiş Öteki.....	184
Ötekinin Ötekisi Aracılığıyla Damga.....	190
Ötekilikte Ayrım ve Ortaklık: “İrksal Şiddet”ten “Müşteri Şiddeti”ne	194
Polis ve Polislik	199
Tahakküm Karşısında Manevralar: Direniş Taktikleri	202
Gizli Senaryolar	204
Öfkeyi Değil, Akıllı Kullanma Sanatı	204
Kılık Değıştirme Sanatı: Dalga Geçme ve Lanet Okuma	212
Ayıya Dayı Demek: Müşteriye Aşkım	217
Av’dan Avcı’ya.....	220
Sessizlik	222
Gizli Senaryolardan Kamusal Senaryonun İlanına.....	226
Sesin Mekânları.....	226
Zayıfların Farklı Silahları: Dil ve Söylem	230
Senaryolar bir yana: Dayanışmaya.....	231
Adını “Kız kardeşlik” Koyabilir miyiz?	231
SONUÇ.....	237
KAYNAKÇA.....	245
KISALTMALAR	281
TABLolar	282
DİZİN.....	277